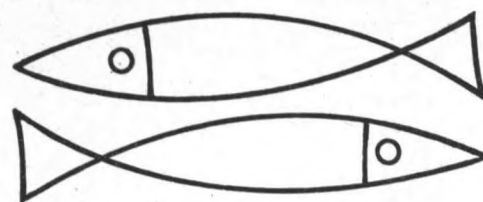

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red: en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

De opwekking van Lazarus

■ Vriendschap

In de loop van je leven ontmoet je onnoemelijk veel mensen. Sommigen daarvan worden je vrienden, mensen met wie je lief en leed deelt. Zij mogen in je hart kijken — en jij in het hunne: zoveel kan het lijden. Het voorrecht is even groot als het risico. Maar dat risico neem je, om een onverklaarbare reden. Je schenkt en ontvangt vertrouwen, maar dat is niet meer dan het constateren van een feit. Het eigenlijke, het waarom, is niet in woorden te vangen. Maar een feit is dat mensen zonder vrienden arm zijn.

Verbaast het ons te lezen dat ook Jezus vrienden had? Mensen naar wie zijn voorkeur meer uitging dan naar andere? Maar waarom zou het ons verbazen? Zijn vriendschap kwam toch niet in mindering op zijn liefde voor de anderen, voor wie Hij óók zijn leven gaf? Zou iemand Hem het recht kunnen ontzeggen er vrienden op na te houden?

Tegen zijn discipelen zei Hij eens: u heb Ik vrienden genoemd (Joh. 15: 15). Onder hen is er één die zichzelf mag noemen „de discipel dien Jezus liefhad” (Joh. 20: 2) — Johannes, de broer van Jacobus. Juist deze Johannes — het gaat over de opwekking van Lazarus (Joh. 11: 1-44) — vertelt ons: Jezus nu had Martha en haar zuster en Lazarus lief. Even verder: Here, dien gij liefhebt, is ziek. En even verder: Lazarus, onze vriend, is ingeslapen. Lazarus, en evenzo diens beide zusters, is niet „zo maar iemand” voor Jezus. Des te vreemder is zijn reactie: toen Hij hoorde dat Lazarus ziek was, bleef Hij nog twee dagen waar Hij was...

■ Is dat vriendschap?

Jezus heeft geen haast — niet in het verhaal zoals Johannes het vertelt en ook niet in werkelijkheid. Logisch, zegt u — maar u kent dan ook de afloop. Maria en Martha niet. De disci-

pelen niet. En de Joden ook niet. Als u een eerlijke vergelijking wilt maken moet u eens naast elkaar leggen (of na elkaar zingen): „Ik kom met haast, roept Jezus' stem” en „Heer Jezus, ach wat duurt het lang tot aan die dag der dagen. Zie ons op aarde klein en bang, bezocht door duizend plagen”. Misschien begrijpt u nu iets van het verdriet en de teleurstelling van een Martha en Maria: Here, indien Gij hier geweest waart, zou mijn broeder niet zijn gestorven. Of van „de Joden” — zij zeggen wat wij denken —: had Hij, die de ogen van de blinde heeft geopend, niet kunnen maken, dat ook deze niet stierf? Dacht u dat Jezus dóóf was, dat Hij niet „tussen de regels door” verstond? Of dacht u dat Hij die twee dagen onbewogen bleef waar Hij was en zich niets aantrok van Maria's en Martha's onuitsprekelijke verdriet? Liet Hij — en laat Hij — de mensen rustig lijden? Zoals wij, aan het eind van ons bijbel-latijn en in de verlegenheid van onze onmacht, tenslotte maar zeggen: de tijd heelt alle wonden en als Jezus terugkomt, dan... Maar ik hoor de mensen denken: Heer Jezus, ach wat duurt het lang... zó lang, dat je ogen droog-gescreid zijn... Jezus weende — Hij liet zijn tranen de vrije loop.

■ Kijk eens verder

Zou Jezus niet weten wat vriendschap betekent? Joh. 14 lijkt een vat vol tegenstrijdigheden. Hoor maar: als Hij het misverstand bij zijn discipelen rond zijn woorden („Lazarus, onze vriend, slaapt”) uit de wereld heeft geholpen, heet het: het verblijdt Mij om u, dat Ik daar niet geweest ben... Waarom? ... opdat gij tot geloof komt! Daar moeten Maria en Martha, hoeveel Hij ook van haar hield, onder lijden. En opnieuw ga ik begrijpen waarom Johannes aan het slot van zijn evangelie schrijft: Jezus heeft nog wel vele andere tekenen voor de ogen zijner

discipelen gedaan... maar deze zijn beschreven, opdat gij *geloofd*, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, en opdat gij, *gelovende*, het leven hebt in zijn naam (20: 30, 31).

Geloven en het leven hebben — dat gaat samen. Hoor het Jezus zeggen: wie in Mij *geloofd*, zal leven... Verschuift ook Jezus de troost naar de jongste dag? Maar Martha, geen leerlinge van de Sadduceeën, had al beleden: ik weet dat mijn broer zal opstaan bij de opstanding ten jongste dage. Juist dan luidt Jezus' weerwoord: *Ik* ben de opstanding en het leven; wie in Mij *geloofd*, zal leven, ook al is hij gestorven, en een ieder die leeft en in Mij *geloofd*, zal in eeuwigheid niet sterven — *geloofd* gij dat? De vraag zal je, in zo'n situatie, door je Vriend maar voorgelegd worden... Ongehoorlijk: wie gestorven is zal leven en wie leeft zal niet sterven. Geloofd ú dat? Martha's antwoord reikt precies ver genoeg: Ja, Here, ik heb geloofd (in dat stadium ben ik nu), dat Gij zijt de Christus, de Zoon van God, die in de wereld zou komen. Daarmee is alles gezegd...

■ En nóg iets verder

Wie in mij *geloofd* zal leven, ook al ware hij gestorven. Jazeker, Lazarus wordt uit het graf teruggeroepen.

Kort en krachtig: Lazarus — hierheen, eruit! U benijdt hem? Maar vergeet niet, dat diezelfde Lazarus straks nóg eens voor de poorten van de dood zal staan. En dan blijft ook hem niet anders dan Jezus' woord: Ik ben de opstanding en het leven, wie in Mij *geloofd*, zal leven... De eendere weg voor allen, ook voor Jezus' vrienden. Vergeet niet: al onze vragen („was Lazarus wel echt dood”) kunnen ook zijn vragen geweest zijn! Nee, op onze *andere* vragen gaat Jezus niet in. Met welke gewichtige besluiten wij onze vraagstukken ook te lijf gaan, wij komen geen stap verder dan Jezus' eigen woorden. En zijn vraag: *geloofd* gij dat? Tenslotte stond Jezus iets anders voor ogen: deze ziekte is niet ten dode, maar ter ere Gods, opdat de Zoon van God er door verheerlijkt worde! Dat is het wat Martha, bij haar bedenkingen tegen het wegnemen van de grafsteen, ook nog eens te horen krijgt: heb Ik u niet gezegd, dat

gij, indien gij *geloofd*, de heerlijkheid Gods zien zult?

■ De glorie van Gods vriendschap

Met Martha en Maria heeft ook Johannes die heerlijkheid, die glorie gezien. En dat niet alleen maar bij de opwekking van Lazarus. Want het mag ons niet ontgaan dat Jezus zelf de dood niet kan ontgaan. Zijn „triomf” bij dit graf wist het feit niet uit, dat Hij al doende en sprekende zelf aan de over Hem komende dood onderworpen is... Johannes' evangelie eindigt niet bij de opwekking van Lazarus.

Juist die opwekking leidt onmiddellijk tot Kajafas' ongewilde profetie: ... gij beseft niet, dat het in uw belang is, dat één mens sterft voor het volk en niet het gehele volk verloren gaat. En sinds die dag beraadslaagden zij om Hem te doden... Ach ja, Zijn heerlijkheid, een heerlijkheid als van de eniggeborene des Vaders — wat zal een mens zich daarbij denken? Sterven moet Hij — het is in uw belang: in zijn dood schuilt ons leven. Dus laat Jezus zijn vrienden in hun vreugde en gaat zelf verder — zijn dood tegemoet. Wij hebben, schrijft Johannes (1: 14) zijn heerlijkheid gezien. En daarin Gods heerlijkheid. Wat Gods eer, Gods grootste glorie dan is? Over het antwoord raak je nooit uitgedacht: Hij is vol van genade en waarheid. Eén en al bestendige rouw. En dát is de vriendschap die Hij ú biedt!

IN DIT NUMMER

Pagina 25
Ds E. R. Postma,
De opwekking van Lazarus

Pagina 26
Drs H. de Jong,
Een gesprek over de charismatische beweging (2 - slot)

Pagina 27
M. Lok,
Psalmberijming (2 - slot)

Pagina 28-29
D. W. L. Milo,
Havenpredikant

Pagina 30
G. P. Verburg, arts,
Operatie Supermens (3 - slot)

Pagina 31
Ds B. Wielenga,
Boekbespreking

Een gesprek over de charismatische beweging

(2 - slot)

Maar als er zo gehongerd wordt naar een onvervangbaar persoonlijke Godservaring of, wat m.i. hetzelfde is, gebeden wordt om een opnieuw vervuld worden met de Heilige Geest, dan vindt ds Vonk dat ondankbaar. In dit verband wordt op p. 3 dr J. G. Woelderink aangehaald die ooit eens uiting heeft gegeven „aan de ernstige verzuhting om een nieuwe uitstorting des Heiligen Geestes op het erf onzer kerk”. Ik ben om twee redenen blij met deze aanhaling. In de eerste plaats omdat het de zuivere zakelijkheid van Vonk's studie aantoonst. Ds Vonk noemt immers Woelderink een auteur, aan wie hij heel veel te danken heeft. En toch neemt hij hier kritisch afstand van hem. Dat kan dus. Daaraan een voorbeeld nemend, stel ik me in gelijke geest op tegenover ds Vonk — een auteur, van wie ik op mijn beurt ook heel veel geleerd heb, maar die ik nu zakelijk bestrijd. Verder ben ik blij met deze aanhaling, omdat ik, het opnemend voor dr Woelderink, niet de schijn op mij laad, zelf een pinkster-enthousiast te zijn. Want genoemde Woelderink stond wel ver af van de charismatische beweging.

Maar wat is dan Vonk's bedenking? Hij stelt in het hoofd van de onderhavige paragraaf deze vraag: „Heeft de Heilige Geest zich nooit iets aan ons gelegen laten liggen?” Er wordt dan op de historie gewezen, die er toe geleid heeft dat Nederland een gedoopte natie is geworden. Deze loop der historie hebben wij aan de Heilige Geest te danken. Ziet men daaraan niet in ondankbaarheid voorbij, als er vandaag gezocht wordt om een „nieuwe Geestesuitstorting”? Hebben we daartegenover niet de taak „om de hedendaagse ontrouwe Christenheid te herinneren aan haar historie, historie, historie, historie, en zodoende aan haar schuld, schuld, schuld tegenover de Heilige Geest!” (p. 4). Gewezen wordt op het voorbeeld van de profeten. „Hebben de profeten ons niet een heel ander voorbeeld gegeven? Zijn zij niet steeds tegenover een ongehoorzaam Israël en Juda uitgegaan van Gods „claim” op dat volk? Op het recht, dat God op Zijn volk had?” (p. 4).

Dit valt zeker niet te ontkennen. Ook heeft ds Vonk gelijk dat er een geroep om de Heilige Geest mogelijk is, dat uit grote ondankbaarheid voortkomt en over de schuld van de ingezonkenheid en

Kerkelijk Leven

afval heen schreeuwt. Toch wil ik ook aandacht vragen, via een wat lange aanhaling, voor een andere zijde van de profetie, naast het vermaan aan het volk, namelijk de voorbede. Bijvoorbeeld die van Jesaja 63/64: „Schouw uit de hemel en zie uit uw heilige en lusterrijke woning. Waar zijn uw ijver en uw machtige daden? Uw innerlijke bewogenheid en uw ontferming hebben zich jegens mij niet laten gelden. Gij immers zijt onze Vader, want Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet; Gij, HERE, zijt onze Vader, onze Verlosser van oudsher is uw naam. Waarom liet Gij ons afdwalen, HERE, van uw wegen, verhardde Gij ons hart, zodat wij U niet vreesden? Keer weder ter wille van uw knechten, de stammen van uw erfdeel. Voor een korte tijd is uw heilig volk in het bezit daarvan geweest; onze tegenstanders hebben uw heiligdom vertrappt. Wij zijn geworden als degenen over wie Gij van ouds niet hebt geheerst, over wie uw naam niet is uitgeroepen. Och, dat Gij den hemel scheurdet, dat Gij neerdaaldet...” Op dit laatste gebed komt het Nieuwe Testament in Marcus 1:10 terug: „En terstond, toen Hij (Jezus) uit het water opsteeg, zag Hij de hemelen scheuren en den Geest als een duif op Zich neerdalen.” Ook trouwens in Jesaja 63 zelf is op meerdere plaatsen sprake van de Heilige Geest. Zodat ik meen niet te ver te gaan, als ik hier spreek over een profetisch gebed om de Heilige Geest. Men zou ook van dit profetische gebed om de Heilige Geest kunnen zeggen, dat het niet overloopt van dankbaarheid voor het verleden („wij zijn geworden als degenen over wie Gij van ouds niet hebt geheerst”), hoewel aan het aangehaalde stuk voorafgaande ook weer een heel andere stem aan het woord komt: „In zijn liefde en in zijn mededogen heeft Hijzelf hen verlost en Hij hief hen op en droeg hen al de dagen van ouds”. Men kan in bijbels licht op meerdere wijzen over het verleden spreken. Ik zou hier samenvattend willen zeggen, dat de profeet met zijn volk is aangeland op een punt in de historie, waarop hij vaststelt: ons verleden is een machtig rijke geschiedenis van goddelijke bemoeienis, maar het is niettemin onmachtig om de crisis van vandaag

Pastorale notities

Draagt elkaars lasten

Ieder van ons herinnert zich de woorden van het kerkelijk Doopsformulier: 'en als wij somtijds uit zwakheid in zonden vallen'. Hoe nederig spreekt hier de gemeente van de Heer. Dat het ons allemaal eens overkomen kan. Dat wij er zeker geen sensatie van moeten maken als een van onze broeders en zusters zich kwam te misgaan. De bijbel houdt ons immers voor, dat wij allen in vele opzichten struikelen. Dan mag het ons ook niet bevreemden, als we iemand onverwacht in de zonde zien liggen. Niemand onzer mag in dat geval zeggen: hoe is het mogelijk dat iemand zó iets heeft kunnen doen.

Er zijn wel van die hooggevoelende christenen die dadelijk van schande spreken. Zij kennen zichzelf niet. Ze leven blijkbaar niet in het besef, dat wij van ons zelf zó zwak zijn, dat wij niet één ogenblik kunnen bestaan en dat de verzoeken ons aan alle kanten omringen. Daarom kunnen ze ook zo hard oordelen over iemand die

in zonde viel. Men bemerkt het reeds aan de lust om de zondaar overal in gesprek te brengen: 'Heb je het al gehoord...?' Laat toch niemand daaraan meedoen. Paulus zegt in Galaten 6:1, 2: 'Vrienden, als iemand iets verkeerd blijkt te hebben gedaan, dan moeten jullie, als mensen die de Geest gekregen hebben, hem zachtmoedig terecht helpen. Kijk maar naar jezelf, straks kom je zelf ook nog in verleiding. Help elkaar zulke lasten dragen, want daarmee vervul je de wet van Christus'. Elkaars lasten verlichten is nog wat meer dan een gift geven voor reclasseringswerk. Het is ook wat anders dan in humanistische hooggevoeligheid tot een broeder in de gevangenis zeggen: Man, dat had ik nooit van u kunnen denken! De humanist kent ten diepste niet de verdorvenheid van ons mensenhart en kan daarom nooit in ware nederigheid naast de gevallen staan. Echte recalssering is dit, dat we ons met de gevallen bedroeven over het feit, dat wij door onze zonden oorzaak geven dat de goede Naam (in het uur van onze doop over ons aangeroepen) gelasterd wordt. En voorts hem in zijn verslagenheid en schuldgevoel op te richten met de verzekering, dat Gods genade zeer groot is en dat we daaraan nooit mogen vertwijfelen.

B. Telder, Bilthoven

te overwinnen: „Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet; Gij, HERE, zijt onze Vader, onze Verlosser van oudsher is uw naam”. Hier wordt gezocht naar en gebeden om een Godservaring die niet over het verleden loopt, zelfs niet over de beroemdste mannen uit het verleden. Hoezeer dat verleden ook mee blijft spreken, is er toch daarnaast iets waar van wat de historicus Renke gezegd heeft: „Jede Epoche ist unmittelbar zu Gott” — elk tijdperk heeft een eigen opening naar boven. Juist in Christus is dat waar, in Hem die gisteren en heden dezelfde is.

Hier ligt mijn grote bezwaar tegen de voorstelling van ds Vonk. De Heilige Geest wordt door hem te veel opgesloten in het verleden, „de historie, de historie, de historie, de historie” (p. 4). Dit is historistisch en objectivistisch. Toen ik de brochure las, moest ik denken aan een oud verschilpunt tussen de Gereformeerden en de Lutheranen. De Gereformeerden zeiden, dat de Heilige Geest met het Woord werkt (cum verbo). De Lutheranen echter sloten de Heilige Geest haast op in het genademiddel en zeiden: de Heilige Geest werkt door het Woord (per verbum). Het komt mij voor dat ds Vonk deze Lutheranen nog voorbij streeft en de indruk wekt dat de Heilige Geest in het Woord (in verbo) of eerder nog in de Schrift (in scriptura) is. De gelovige moet zich naar het „huis” der Schriften (p. 2) begeven, daar binnen gaan en wonen, en ontmoet dan de Hei-

lige Geest, die ooit aan de Bijbelschrijvers gegeven was. Maar bieden wij zo de diepe crisis van vandaag voldoende het hoofd? Vonk herleidt de problematiek die de charismatische beweging aan de orde stelt, tot de vraag of de Bijbel af is (zie de eerste zin van de brochure). Ik denk niet, dat de pinkster-mensen zich in deze vraagstelling zullen herkennen. Ik heb hun tenminste deze vraag nog nooit horen stellen, laat staan ontkennend horen beantwoorden. Hun vragen sirkelen niet om de Bijbel, maar om de God van de Bijbel. Als God de Levende is, zoals de Bijbel zegt, waar is Hij dan vandaag? Als Christus gisteren en heden dezelfde is, zoals de Schrift zegt, waar is Hij dan voor nu? Deze vraag is ten diepste terecht. Iedere generatie zou zich die behoren te stellen. Maar als men in plaats daarvan eeuwen op het verleden teert, dan breekt die vraag zich tenslotte met geweld baan. Dat gebeurt nu. Neem nu Rome. Dat is dan een kerk die vanouds de Schrift met de traditie heeft aangevuld en dus (volgens ds Vonk) net als de charismatische beweging gezegd heeft dat de Bijbel niet af is. Maar betekent dit dat de Geestesbeweging aan de roomse kerk voorbij kan gaan, omdat ze daar toch niets van haar gading vindt? Helemaal niet.

☆☆☆

Zit er dus voor ons niets anders op dan dat we ons met deze stroom laten meedrijven? Nee, dat

is zeker mijn opvatting niet. Er moet goede leiding aan dit onder ons opkomende enthousiasme gegeven worden. Zonder volledig te zijn, wil ik in dit verband een paar punten noemen.

1) Elk nieuw geestelijk leven in de geschiedenis van Gods volk is gekenmerkt geweest door weer een nieuw zicht op de bijbelse beloften en geboden. De teruggrijpende beweging is iets waaraan je de echte opleving kunt herkennen. Op nieuwe wijze stráált dan de aktualiteit van Gods Woord. Heel bekend is dat natuurlijk bij Luther. Maar ik wil het ook even aanwijzen in de Bijbel zelf. Daarbij denk ik aan 't boek Deuteronomium. Dat boek beschrijft de aktualisering van het Horeb-verbond in een nieuwe situatie. Mozes zei niet: je hebt genoeg aan Sinaï, maar we horen uit zijn mond: „De HERE, onze God, heeft met ons een verbond gesloten op Horeb. Niet met onze vaders heeft de HERE dit verbond gesloten, maar met óns, zoals wij hier heden allen in leven zijn. Van aangezicht tot aangezicht heeft de HERE met u gesproken op den berg uit het midden van het vuur...” Zoals we zien, een rechtstreekse verhouding, die niet over de vaders loopt. En toch spreekt heel Deuteronomium van de continuïteit met het verleden. Nagenoeg dezelfde tien geboden immers komen we tegen als in Exodus en ook de overige inzettingen brengen ons op z'n minst in hetzelfde geestelijke klimaat als die van de vorige boeken. Alleen, ze zijn geaktualiseerd, opnieuw toegepast, er is onder de hulp van de Heilige Geest opnieuw mee gewerkt, in een situatie die voor nieuwe vragen stelde.

Wat ik dus onder dit punt wil zeggen, is dat in een tijd van nieuwe Geestesbeweging op de continuïteit gelet moet worden. Niemand moet in z'n enthousiasme denken, dat hij de eerste Christen is. Bij alle gebed om de Heilige Geest, dat ik, anders dan ds Vonk, niet alleen geoorloofd, maar ook dringend nodig acht, blijve de Bijbel vooral toch open. Dit laatste is ds Vonk natuurlijk van harte met me eens. Meer nog, hij heeft zelf er z'n levenswerk van gemaakt, de Schriften te ontsluiten. Alle pinkster-gelovigen zou ik naar zijn boeken willen verwijzen.

2. Het moet ons voorts wel om het wezenlijke blijven gaan in de charismatische beweging. We moeten niet in de uiterlijke tekenen van wonderlijke genezing of tongentaal blijven hangen. Er wordt wel eens onderscheiden tussen de vrucht van de Geest (Gal. 5:22) en de bijzondere genadegaven van de Geest (1 Kor. 12:4-11). Dit is een bruikbaar onderscheid. Ik heb ds Glashouwer in een radio-lezing eens de vergelijking horen maken, dat de bijzondere genadegaven de bladeren aan de boom waren, maar dat de vruchten (waarbij hij aan de opsomming van Gal. 5 dacht) belangrijker waren. Ik vond dat een bezonnen woord en voeg daar nog aan toe, dat de lijst van Gal. 5 begint met de liefde en dat de verhandeling van Paulus

over de genadegaven uitloopt op de liefde, als de weg die veel verder omhoog voert. De liefde is de voornaamste vrucht en tevens de voornaamste genadegave. Men kan de mensen niet genoeg naar dit centrum toespreken. Want we doen erg graag interessanter en zoeken het bij voorkeur in het buitenissige.

Daarom val ik ds Vonk van harte bij in zijn verzet tegen de voorstelling, dat die bijzondere dingen er altijd bij zouden horen. Inderdaad niet, want zelfs in de nieuwtestamentische tijd is er verschil. In Korinte hoor je ervan, maar bij de Efeziërs weer niet. Is dat karakter-verschil geweest of iets anders? Het is goed, hier de vrijheid van de Geest te benadrukken.

Maar dan wel de vrijheid naar twee kanten. Dus dat het bijzondere, behalve achterwege blijven, óók voorkomen kan. Want ik voor mij kan toch niet akkoord gaan met de gangbare theologische redenering: „Daarmee (met die gaven) heeft Christus Zijn gemeente door de eerste moeilijke tijd heen geholpen” (p. 31). Op z'n minst zijn er toch in alle tijden zendingssituaties geweest, die met die aanvangsperiode vergelijkbaar waren. En dat niet alleen. Ik kan me ook niet goed voorstellen, dat ons in de eerste Korinthiërs-brief hele hoofdstukken over deze aangelegenheid bewaard zouden zijn gebleven, als het toch ging om een zaak van strikt tijdelijke aard. De Heilige Geest, van wie uiteindelijk de Bijbel is, had toch kunnen voorzien, dat latere generaties hier op af zouden vliegen met de vraag: hé, waarom toen wel en nu niet? Zouden we daarom wanneer het over de buitengewone genadegaven gaat, de apostel niet soepel achterna kunnen zeggen: „Zodan, mijn broeders, streeft ernaar te profeteren, en belemmert het spreken in tongen niet.” (1 Kor. 14:39). Paulus beoordeelde de gaven op hun nut voor de gemeente en gaf derhalve aan profeteren de

voorkeur boven het spreken in tongen. Toch wil hij dat laatste niet belemmeren. Die soepelheid zouden wij op z'n minst ook op kunnen brengen. We hoeven dan niet eens te stimuleren, laat staan te drammen.

Misschien, dat we uit de gegevens van het boek Handelingen op dit punt nog deze les mogen trekken, dat de Heilige Geest door zijn toerusting met bijzondere gaven in bepaalde situaties iets van een planmatigheid, iets van een strategie aan de gemeente te kennen geeft. Dat Hij de weg die Hij gaat door sporen kenbaar maakt. Misschien doet Hij dat nu nog wel eens. Maar om zoiets te duiden, is weer een aparte gave nodig.

3) Tenslotte is van belang dat ieder die zich bij een Geestesbeweging betrokken voelt, bereid is zich daarvoor voor zijn broeders te verantwoorden en zijn gave ter gelovige discussie te stellen. Als ik goed ben ingelicht heeft 't daaraan in Breda schromelijk ontbroken. Het gevaar is hier trouwens in het algemeen bijzonder groot, dat men zich in een religieuze hooghartigheid terugtrekt. Verschrikkelijk autoritair poneert men zijn gaven en wie er maar naar wijst, maakt zich schuldig aan heiligschennis. Daartegenover moet herinnerd worden aan Paulus' opmerking, dat de geesten der profeten aan de profeten onderworpen zijn (1 Kor. 14:32). Hij bedoelde wel, dat je innerlijk afstand moet kunnen nemen van je gaven, dat je er controle over hebt en dat je ze alleen inzet, als je er de gemeente mee kunt dienen.

deze punten niet meer dan, met Maar, tenslotte, ik bedoelde met mijn kollega ds Vonk, een nodig gesprek over deze dingen op gang te brengen. Nog eens, ik ben blij dat ds Vonk de ban van het zwijgen gebroken heeft. Hij draagt ook prachtige gegevens aan. Mijn zorg is alleen, dat wij niet in het tegenovergestelde van de Pinksterbewegingen vervallen.

dit punt WAAR te maken dat de vrijmaking heus iets meer is geweest en nóg is, dan bijv. een hergroepering van gelijkdenkenden.” Daartegenover stelde ik: Het doet er niet toe „uit welke hoek” de berijmingen komen, het gaat er om of ze aan de gestelde normen voldoen.

Ik wil dit met een enkel voorbeeld toelichten.

Er verscheen destijds een proefbundel van de Interkerkelijke Stichting. (Het groene boekje met 110 psalmen.) Alle aan de Stichting meewerkende kerken hebben de tijd gekregen om hun kritiek te uiten. Dat is een enorme stapel kritiek geworden. De vrijgemaakten hebben als kerken daar niet aan meegedaan. Toen we als waarnemers toetraden tot de Interkerkelijke Stichting, was die kritiek al binnen.

Waar kwamen de beste kritieken vandaan? Van de vrijzinnigen. Die gingen namelijk uit van het principe, dat als je psalmberijmingen moet maken, je je hebt te houden aan de grondtekst. Zónder allerlei toevoegingen, die uit de ge-

dachtenwereld van de dichter kwamen.

Ik ben bang geworden voor een „vrijgemaakte psalmberijming”. Ik vrees (en ik heb in het verleden daarvan voorbeelden gezien), dat de psalmen bewust of onbewust worden gevuld met ónze inhouden en dat we (om het eens wat raar te zeggen) David laten spreken met de mond van Paulus, of Calvijn, of... vult u maar verder in.

Ik ben bang voor psalmberijmingen, waarin het woordje „dus” regelmatig voorkomt.

Er is in de discussies rond de psalmberijming al heel wat te berde gebracht over de personen van de dichters. Ik ben blij dat die factor uiteindelijk buiten de discussie is gekomen. Ik geloof ook dat dat juist is.

Het uitgangspunt voor psalmberijming staat onder ons vast: De psalmen, die wij zingen, moeten een zo getrouw mogelijke vertolking zijn van de grondtekst. En onvermijdelijke toevoegingen moeten in overeenstemming zijn met de context.

Wie een dichter bindt aan dit uitgangspunt, kan samenwerken met anderen.

Het is toch niet het privilege van vrijgemaakten om aan die norm te voldoen? Verstaan die alleen Gods Woord zoals dat in de psalmen tot ons komt?

Op verschillende terreinen is samenwerking met anderen (kerken of kerkleden) onmogelijk; maar in de concrete opdracht, die aan dichters gegeven wordt, en in de uitvoering waarvan zij gecontroleerd worden door hebraïci, Oudtestamentici, neerlandici en musici (wat een zin!) is een goede basis voor samenwerking aanwezig.

Ik wil nog een voorbeeld geven: Van de eerste bundel-Hasper is bekend dat daarin de wraakpsalmen verminkt doorkwamen. Ds Hasper weigerde de (voor hem oudtestamentische) wraakgedachte in zijn berijming door te laten klinken. Terecht was op dit standpunt veel kritiek uit de kerken. Hasper heeft dan ook door zijn herziene bundel toegegeven aan die kritiek.

Hij moest daartoe bij zichzelf veel overwinnen.

Bij de Interkerkelijke Stichting werkten dichters, die anti-militarist waren. Maar het werd hun onmogelijk gemaakt, deze gedachten tot uiting te brengen in hun psalmberijming.

Ik neem daarom het uitgangspunt van de brs Klein en Veltkamp niet voor mijn rekening „dat zij pogen althans op dit punt waar te maken dat de vrijmaking heus iets meer is geweest en nóg is dan b.v. ... enz.”

Houdt u mij ten goede: ook ik geloof niet dat de vrijmaking niets meer is geweest dan een hergroepering van gelijkdenkenden. De betekenis van het reformatorische denken, zoals dat in de vrijgemaakte kerken tot ontwikkeling is gekomen (en trouwens daarvoor ook reeds leefde bij gereformeerden) wordt door mij niet onderschat. Maar ik zou toch graag zien dat we van het privilege-idee verlost worden, alsof alléén vrijgemaakten voor een goede psalmberijming kunnen zorgen. Niet dat de brs Klein en Veltkamp dat met zoveel woorden zeggen; maar in

Vervolg op pag. 28 - onderaan

M. LOK — ZWOLLE

Psalmberijming

(2)

Wat is er in feite bereikt?

De brs Veltkamp en Klein zetten als antwoord op die vraag: niet veel! En dan plaatsen zij twee zinnen, waarop ik graag wat nader wil ingaan en waarop ik in de vorige alinea al doelde. Deze zinnen: „De vrijmaking heeft geen greep gehad op zaken als psalmberijming, liturgie e.d.” en even verder: „(zij) pogen althans op

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

HAVENPREDIKANT

Een van onze vrienden tekende een contract, om enige jaren als predikant in Singapore te werken. Voor de kern van Nederlandse gezinnen, voor de havenwerkers en voor de zeelieden van aanmerende schepen. Een apart wereldje, een heel bijzondere belevenis voor een Nederlands predikant, wiens kerkelijke denominatie we vandaag maar ongenoemd laten. Komt er een schip binnen en is de eerste drukte voorbij, dan klopt hij op de matrozencabines en vraagt: kan de dominé ook even binnen komen? En dan maar afwachten, of het antwoord luidt: lazer op man, of: kom derin als je je tijd wilt omkletsen, dan wel: ja, zeker, komt u binnen dominé. Want alles kan.

Tegen de kerst droeg een club mij op, hem persoonlijk te bellen en de goede wensen en belangstelling van de vrienden over te brengen. Belt u wel eens met Singapore? Dat kost geen tien minuten wachten op kerstdag, minder nog dan Schotland. (De nota moeten we nog afwachten). En toen ik vroeg: kun je me verstaan? was het antwoord: alsof je hier in de kamer zit! De tweede vraag was: hoe laat heb jij het? Het was daar avond, etenstijd; bij ons was het half twaalf 's middags, zo uit de kerk.

Omdat het u wellicht interesseert, iets mee te beleven van wat een uitgezonden predikant na een jaartje te rapporteren heeft, geef ik u hieronder vertrouwelijk inzage van zijn brief, die direct op het telefoongesprek volgde.

Op de vreemde termen komen we aan het slot nog even terug.

o—o

Singapore, 26 december 1975

Beste D.,

We werden buitengewoon verrast met het telefoontje van jou, namens de Rotaryclub. Dien en ik hebben het erg gewaardeerd, dat op deze wijze de club ons goede kerstdagen heeft toegewenst. Omdat zo'n telefoontje echter uiteraard vrij kort moet zijn, kan er niet zo erg veel in worden verteld.

Daarom schrijf ik je nog maar even. In de eerste plaats om je te be-

danken en je wilt dit ook wel aan de club doorgeven. En in de tweede plaats om je iets te vertellen over ons Kerstfeest hier.

Dat is namelijk een aparte belevenis, omdat hier geen sprake is van die hooggeroemde witte kerst en van de aparte Nederlandse sfeer van knusheid in de warmte van de huiskamer. Het is hier zomer, en we hebben de ramen er bij open staan. Wij hebben het in huis gezocht in een stuk bloemenweelde, voornamelijk van orchideeën.

Ons kerstdiner bestond uit een Oosters gerecht, hetgeen ook al heel anders aandoet dan „thuis”. De middenstand hier doet in deze tijd zijn uiterste best om iedereen van alles en nog wat aan te praten. Echt een sinterklaasdrukke. Kerst wordt hier meer in de Engelse stijl gevierd.

Zondag, 21 december, was er des morgens in de Presbyterian Church een Carol-singing service; dat wil zeggen de dienst bestond uit negen Schriftlezingen (waarvan ik de laatste voor mijn rekening mocht nemen), afgewisseld steeds met het zingen van kerstliederen door de gemeente of het koor.

Diezelfde avond hadden we een oecumenische adventsviering (rooms-katholiek en protestant) voor de Nederlanders hier, in de mooie R.K. kerk. Hier kwamen velen op af, zodat de kapel geheel gevuld was met zo'n 200 mensen. Ook hier werden enige Schriftlezingen gedaan, om beurten door de pater en door mij, terwijl we allebei een korte preek hielden. Het geheel werd afgesloten met een kinderkoor en een kaarsenspel — een heel eenvoudig kerstspel, door tien kinderen opgevoerd. Het was een goed geheel en het kwam bij de aanwezigen ook goed over. Zoals altijd werd er na afloop koffie gedronken.

Maandag, 22 december, werd er 's avonds een Caroldienst gehouden in het Zeemanshuis, waaraan ik voor een deel van mijn tijd verbonden ben. Dit keer met medewerking van een goed Carolkoor. Hier kreeg ik een deel van de dienst der gebeden te verzorgen. Voor deze dienst waren speciaal mensen uitgenodigd, die werkzaam zijn in het scheepsvak en het zeemanswerk.

Op 24 december hadden we om half zes een kerstfeest met de kinderen (Nederlandse) in ons flatgebouw, waar namelijk zo'n 25 Nederlandse gezinnen van zeevarenden wonen. Hun ouders mochten er ook bij komen. Er waren 14 kinderen en bijna even veel ouderen. We hadden een kunst-kerstboom gekocht, een die werkelijk sprekend op een echte spar leek, en hadden er elektrische kaarsjes in gehangen. Het geheel speelde zich af in de kleuterschool bij ons flatgebouw. Ook dit werd een zeer geslaagd geheel. Zelf vroeg ik het Bijbelse kerstverhaal terug, waarbij ik verrast was hoe veel deze kinderen er van wisten en hoe goed zij zich wisten uit te drukken. Toen werden de kinderen aan het knutselen gezet om de kerstboom te versieren. Daarna een echt Nederlands kerstverhaal en tot slot kwam een Carol Choir van de Presbyterian Church een paar kerstliederen zingen.

Vervolg van pag. 27

PSALMBERIJMING

onze gemeenten leeft die gedachte toch wel hier en daar. Wij zijn (en niet ten onrechte) huiverig voor het woord „interkerkelijk”. Want onder die vlag wordt heel wat verschillende lading verborgen.

Maar hier geldt wel heel duidelijk het bekende woord: Men kan samenwerken, als het samenwerkingsdoel nauwkeurig is omschreven.

Levenskansen ?

De vraag waarvoor de broeders van de nieuwe Stichting staan is m.i. deze: Moeten wij met onze psalmzang in een isolement gaan staan?

Die vraag is in de verschillende deputaatschappen voor psalmberijming meermalen aan de orde gekomen. Het is een bijzonder ernstige vraag.

Ieder die de weg van een eigen berijming opgaat, weet dat hij daardoor een verwijdring teweeg brengt tussen mensen die zingend

Gods Woord willen naspreken. De argumenten voor de afwijzing van een gemeenschappelijke bundel moeten dan ook wel heel duidelijk worden aangegeven. En bij de afwijzing van een bundel op grond van detailkritiek dient dan nog afgewogen te worden of die detailkritiek opweegt tegen het nadeel van het afzonderlijk gaan staan met een eigen psalmberijming.

Want het is een door en door ernstige zaak om tot het oordeel te moeten komen, dat je niets anders kunt dan een eigen bundel samen stellen. En ik stel mezelf wel eens de vraag of we daarmee in het verleden niet te gemakkelijk hebben omgesprongen.

Wie een eigen psalmberijming wil invoeren moet de jeugd achter zich krijgen. Moet dus de scholen kunnen inschakelen. Ik zeg toch niet te veel als ik stel, dat „buitenverbanders” en Christelijke gereformeerden die scholen niet hebben?

De brs Kl. en V. onderstrepen wat ik eerder reeds zei: Onze kinderen leren „het blauwe boekje”. „Binnenverband” komt (ondanks geleverde kritiek op de proef) toch verder met een eigen vrijgemaakt psalmboek. Voorzover onze kinderen op vrijgemaakte scho-

len gaan, zullen ze dus binnen afzienbare tijd daar andere psalmen leren dan zij in de kerk zingen; maar ook andere dan die van de nieuwe stichting!

Het was ons bekend, dat er pogingen zijn gedaan door de stichting om te komen tot samenwerking met „binnen-verband”. Ook dat het niet gelukt is. Ik vind het bijzonder goed te lezen, dat ondanks die weigering tot samenwerking van hun kant er geen verbittering bij de broeders is ontstaan en zij nog steeds bereid zijn eenheid in het zingen te zoeken.

Desondanks betreur ik nog steeds de stappen, die door synodes van „binnen-verband” zijn gezet op de weg van het isolement. Ook voor hen geldt, dat er wel een zeer ernstige afweging moest plaats vinden van argumenten pro en contra isolement. Vóór de synode van Hoogeveen is over deze kernvraag in het betreffende deputaatschap onder leiding van ds J. J. Verleur veel gesproken. En toen sloeg de weegschaal in het deputaatschap over naar de andere kant dan na de scheuring.

Levenskansen voor de nieuwe stichting zie ik slechts liggen in de ontwikkeling van het gereformeerde leven. In het antwoord op de vraag waar wij als buitenver-

bandse kerken naar toe groeien. Zonder samenwerking met de „binnenverbandse” kerken beantwoord ik de vraag naar de levenskansen ontkennend.

Ik heb diep respect voor de overtuiging van de brs, als zij zeggen: Maar juist omdat wij begeren volle ernst te maken met tekstgetrouwheid als allereerste vereiste, vertrouwen wij vast op de zegen des HEREN, die machtig is wegen te effenen die nu onbegaanbaar schijnen.

Maar mag ik daartegenover de vraag stellen: Als „binnenverband” binnen afzienbare tijd een bundel aanneemt en vrijgeeft voor kerkelijk gebruik, gaat u ook dan nog door met uw werk als stichting? Worden er dan t.z.t. drie nieuwe berijmingen gezongen?

Kritiek geboden

Inderdaad zal de toets van kritiek in de eerste plaats moeten zijn: trouwe weergave van de grondtekst. Terloops wil ik hier even opmerken, dat ik toch letterlijk uit de brief van de stichting aan alle kerkeraden citeerde: „In het bewustzijn van de beperktheid van eigen kunnen zou het ons tot blijdschap stemmen

Diezelfde avond om 23 uur was er een Caroldienst in de open lucht, op het terrein van de Presbyterian Church. Honderden mensen waren hier samengekomen, stonden allemaal met een brandende kaars in de hand; afgewisseld met Schriftlezingen werden daar de kerstliederen gezongen, begeleid door een paar muzikanten van het Lezer des Heils. Het was een erg indrukwekkend geheel.

Om ongeveer kwart voor twaalf eindigde deze Caroldienst en werden de aanwezigen uitgenodigd om de kerk binnen te gaan, waar samen het avondmaal werd gevierd. Uiteraard konden niet allen in de kerk, zodat een groot aantal weg ging, waaronder ook wij omdat het ons veel te laat werd.

De eerste kerstdag had ik een kerstzangdienst georganiseerd voor de Nederlanders. Ook deze eigenlijke kerstdienst werd uitstekend bezocht. De kapel was te klein.

Dank zij het feit dat we een kindercreche hebben kunnen invoeren, komen er steeds meer mensen naar onze Nederlandse kerkdiensten. Er waren nu zo'n vijftig tot zestig met nog zo'n tien kinderen.

Ook deze dienst werd zeer gewaardeerd. En zo krijgen we steeds van allerlei kanten positieve reacties op onze activiteiten, zodat we het gevoel hebben, hier niet voor niets te zijn.

Vanavond sluiten we onze kerstactiviteiten af met een kerstparty voor de zeevarenden, ten huize van de voorzitter van mijn commissie, die een groot huis heeft en gemakkelijk een groot aantal mensen te gast kan hebben.

Voor deze party kunnen we rekenen op een aantal Nederlanders die hier wonen, en die hiervoor zijn uitgenodigd. Of er zeelieden zullen komen van schepen, die toevallig in de haven liggen, is nog helemaal afwachten. Er zijn vandaag weinig schepen binnen en meestal is het dan ook zo druk aan boord, dat men geen tijd heeft om een party bij te wonen. Dat zal dus helemaal afwachten zijn, zoals alles eigenlijk één groot experiment is, omdat er twee jaar lang geen predikant is geweest en wij gewoon helemaal opnieuw moeten beginnen.

Wij maken het hier uitstekend en we hebben het naar onze zin. Wel is het druk maar dat geeft niet. Dat houdt ons alleen maar fit. Dien geeft godsdienstonderwijs aan de lagere school en dat gaat ook erg leuk. Zowel zij als de kinderen hebben er erg veel plezier in.

Onze zoon (17) heeft het ook erg naar zijn zin hier, zowel op school als in de kerk, waar hij veel contact heeft met leeftijdgenoten door middel van de youthfellowship. Zijn rapport na de eerste „term” aan de internationale school was prima. Allemaal B's en zelfs een A. Men cijfert in het Engelse systeem namelijk van A (het hoogste cijfer) tot en met D (onvoldoende).

Omdat Singapore een bruisende stad is met geweldig veel activiteiten, gaat het leven hier buitengewoon snel. We komen vaak tijd te kort.

Interessant is het ook, kennis te nemen van al die verschillende godsdienstige stromingen hier. Door middel van mijn zoon, die dit als een van zijn vakken op school heeft, worden we gestimuleerd daar wat meer in te duiken en daardoor ook wat beter de achtergronden te peilen van de verschillende ceremonies in de diverse tempels. Over het algemeen blijkt het een geweldig allegaartje te zijn van bestanddelen van Hindoeïsme, Boeddhisme, Taoïsme, Confucianisme en volksgeloof, tegelijk geestengeloof.

Beste mensen, nogmaals hartelijk dank voor de fijne kerstverrassing, de allerbeste wensen voor het komende jaar 1976. Groet vooral de Rotaryvrienden van me, of laat deze brief lezen voorzover ze daar in geïnteresseerd zijn.

je S.

Toelichting.

Presbyterian Church, letterlijk de kerk met ouderlingen, is in de engelsprekende landen de kerk, die het dichtst bij de Nederlandse reformatorische kerken staat. Dit in tegenstelling tot de Episcopal of bisschoppelijke kerk, die het hiërarchische machtsstelsel gebruikt.

Een Carol is eigenlijk een lied, bijzonder een kerstlied. U denke aan het mooie kerstverhaal van Charles Dickens „A Christmas Carol”. Een Carol Choir is dan ook een zangkoor, kerkkoor.

Een singing service is niet meer dan wat wij hier een zangdienst noemen. U moet er dan wel even over heen stappen, dat een samenkomst als deze geen eigenlijke „dienst” mag heten, immers niet van een kerk, van een kerkeraad, uitgaat.

Ook het „open avondmaal” is iets, waarover u niet direct de staf moet breken. In een wereldstad als Singapore, met vrijwel alleen gaande en komende mensen, kunnen we ons vaderlandse kerkleven moeilijk plaatsen. Het is dan zo: wie niet tegen Christus is, is voor Hem; en allen zijn blij, andere Christgelovigen te ontmoeten. Tot en met het avondmaal. Dat sacrament staat immers niet boven het Woord? Wie samen het Evangelie beluisteren, willen ook graag de liefdemaaltijd vieren.

Een party ligt ergens tussen een receptie en een visite. Hoofdzaak is: dat iedereen bij iedereen op visite is. Geen vaste plaatsen, maar voortdurende contacten, uitwisselingen en wijzigingen.

Youthfellowship, blijkbaar jeugdvereniging, jongerengroep. En een „term” op de Engelse scholen is een leerperiode, bijvoorbeeld van een half jaar.

wanneer u van ons werk ernstig kennis wilt nemen door de berijmingen vóór alles te vergelijken met de (grond)tekst en met de „Interkerkelijke” Psalmberijming.” Ik geloof daarom niet dat het een vergissing is toen ik schreef: De nieuwe Stichting vraagt de kerkeraden haar proeve ook te vergelijken met de bundel van de I.K.B. Ik ben óók van mening dat dit verzoek juist is. Nieuwe berijmingen dient men te toetsen aan Gods Woord, maar ook aan reeds bestaande berijmingen. Het zou mij werkelijk spijten als dit verzoek van de Stichting op een vergissing berustte, zoals de brs Kl. en V. nu stellen.

Het zou nl. kunnen blijken, dat ontdekte tekortkomingen in een bepaalde berijming maar heel erg moeilijk te vermijden zijn. Het zou kunnen blijken dat bepaalde punten, waar men heeft geconcludeerd tot tegenstelling tussen „woord-en-toon” nauwelijks te vermijden zijn vanwege het karakter van de oorspronkelijk-Franse melodie. Het zou kunnen zijn dat bepaalde slecht lopende zinnen in een berijming zijn blijven staan, tegen het advies van neerlandici of musici, juist terwille van het naspreken van de grondtekst.

Ik zette achter de titel van mijn artikel in augustus een vraagteken: „Een schriftgetrouwe psalmberijming?”

Als ik daarmee de indruk zou hebben gewekt, dat ik die Schriftgetrouwheid in twijfel trek, neem ik dat vraagteken nu onmiddellijk weg. Maar ik zet er toch ook niet aanstonds een uitroepteken achter.

De vraag is voor mij nl. of men, met de vele toevoegingen, waarvan niemand ontkomt, als hij zich tot het berijmen van de psalmen ooit tot die hoogte kan opwerken op de bestaande melodieën zet, dat men met een rustig hart daaraan de titel „Schriftgetrouw” kan geven. Ik maak deze opmerking in de overtuiging dat alle broeders van de Stichting dat met mij eens zijn. Zij zeggen immers zelf: Wij ontveinzen ons niet dat een gigantisch werk als een psalmberijming nimmer volmaakt kan zijn, en wel verre van de pretentie te hebben de volmaaktheid te kunnen bereiken, zijn wij van oordeel, dat voor het lofoffer dat door de gemeente wordt opgezonden aan de Koning der kerk het best mogelijke moet worden nagestreefd”. (brief van jan. 1975 aan de kerkeraden). Mag ik het dilemma eens over-

dreven scherp stellen: Gaat het nu om een Schriftgetrouwe psalmberijming of om psalmen van Schriftgetrouwe berijmers? De intentie van de broeders is: het verkrijgen van een Schriftgetrouwe bundel. Daaraan twijfel ik niet. Zij geven ook in hun bundeltjes blijk van het laten prevaleren van de eis van tekstgetrouwheid. (Mag ik er nu zonder nader bewijs even aan toevoegen: soms ten koste van taal en ritme?)

Recensie al-of-niet?

De brs Kl. en V. vragen: was het artikel van br. Lok wel een recensie? Ik wil daar graag op antwoorden: Nee. En wel om de volgende redenen:

- De beoordeling van één psalm vraagt een zodanige ruimte dat er verschillende nummers van Opbouw aan de bespreking van de bundel zouden moeten worden gewijd.
- Wat heeft men aan mijn oordeel? De Stichting vroeg het oordeel van de kerkeraden.
- Aan beoordeling van de bundel gaan andere vragen vooraf:
 - Is men het er in de kerkeraad over eens dat we toe

zijn aan een nieuwe berijming?

- Zo ja, hoe staat men tegenover de nieuwe berijming van de I.K.S.? Heeft de kerkeraad daarin reeds een besluit genomen, hetzij positief of negatief?
- Wil men in een isolement gaan? Of wil men terwille van vragen van oecumeniteit zich in het zingen ondanks bezwaren aansluiten bij I.K.S.? Of misschien bij de „binnenverbandse bundel”?

Ik schreef de vorige keer al: Het is heel gemakkelijk kritiek te oefenen op iedere psalmberijming. Dat meen ik nog steeds. Men kan een heel gesprek houden over de vraag of de éne toevoeging (door een bepaalde berijmer) niet iets verder van de grondtekst afgaat dan de toevoeging door een ander. Ongewild komt men op een subjectieve beoordeling. Men kan met elkaar lang en breed praten over de vraag of een woord nog in gangbaar Nederlands voorkomt. Hedendaags verstaanbaar Nederlands: wat is dat? Vandaar dat ik mij in de vorige bespreking en ook nu niet met beoordeling bezig heb gehouden, maar met de vóór-vraag: Isolement ja of nee?

G. P. VERBURG, arts — AMSTERDAM-BIJLMER

OPERATIE SUPERMENS

N.a.v. Dr W. J. Ouweneel: „Operatie Supermens”
uitg. Buijten en Schipperheijn en
de Vuurbaak 1975 - prijs f 29,75

(3 - slot)

■ Mogelijkheden en gevolgen

In zijn vierde hoofdstuk, „mensen fokken... een fictie?” verlaat dr W. J. Ouweneel een beetje het technische terrein en laat zijn gedachten gaan over de mogelijkheden en gevolgen van het in het voorgaande beschrevene. Terecht begint hij met op te merken dat in de (sensatie)pers de materie over het algemeen zeer overdreven wordt voorgesteld, maar ook wetenschappelijke publicaties bevatten nogal eens een onjuiste voorstelling omtrent de mogelijke gevolgen van de overigens wetenschappelijk juiste onderzoeken. Om het geheel te relativiseren (en daarmee wordt in dit geval bedoeld de zaak in zijn juiste relaties te zien) worden een aantal genetische begrippen besproken die de zaak in een helderder licht zetten. Ik noem er maar enkele. In de eerste plaats zijn veel kenmerken niet afhankelijk van één gen, maar van een combinatie van genen (polygeen) en dit geldt vooral voor ingewikkelde eigenschappen als intelligentie etc. die voor de eugeneticus juist zo'n belangrijk werkgebied zijn. Wanneer men dan gaat selecteren komt men op de mogelijkheid dat één en hetzelfde gen meerdere werkingen kan hebben (polymorfie), zowel goede als kwade. Een interessant voorbeeld daarvan is de sikkelcelanemie, een door een afwijkend gen veroorzaakte ernstige bloedziekte die vooral bij negers voorkomt. Dat deze ernstige erfelijke ziekte niet „uitsterft” komt doordat de dragers ervan, juist door datzelfde afwijkende gen, vrijwel onvatbaar zijn voor malaria, een ziekte waaraan veel van hun rasgenoten met gezond bloed bezweken. Een nieuwer voorbeeld is dat (genetisch bepaalde) bijziendheid vaak gepaard gaat met (door hetzelfde gen bepaalde) hogere intelligentie. (Dit is geen reden voor bijziende mensen om te denken dat ze altijd knapper zijn dan anderen, want het gaat om een gemiddelde en bovendien dragen ook andere genen bij tot de intelligentie.) Het belang van deze voorbeelden is te laten zien dat beïnvloeding of manipulatie van een gen met de bedoeling een slechte eigenschap (sikkelcelanemie, bijziendheid) te elimineren ook goede eigenschappen doet verdwijnen of ten kwade doet keren. Daarnaast staat het wel vast dat het van belang is dat er voldoende variabiliteit in de erfelijke eigenschappen van de mensen moet zijn om ze bestand te ma-

ken tegen eventuele schadelijke invloeden, die hen anders en masse zouden vellen.

En tenslotte wordt de geneigdheid tot genetic engineering nog wel het meest gerelativeerd door de invloed van het milieu op de mens en zijn ontwikkeling. In veel gevallen zal het milieu zelfs een overheersende rol over de erfelijke eigenschappen spelen. Dat begint al voor de geboorte. Immers ziektes van de moeder tijdens de zwangerschap kunnen een kind schaden, zelfs doden. En als de moeder medicijnen (softenon!) heeft geslikt of teveel röntgenstralen heeft gehad? En na de geboorte wordt de emotionele en psychosociale ontwikkeling vooral door het milieu gericht en bepaald.

Deze invloed van het milieu heeft er toe geleid dat verschillende schrijvers in het extreme zijn gevallen door mensen erfelijk in principe gelijk te achten, en dus de waarde van de erfelijkheid te ontkennen, en de schuld van de ongelijkheid alleen op het milieu te schuiven (environmentalists, bijvoorbeeld in Stalins tijd in Rusland). Daarentegen zagen anderen de invloed van het milieu als volledig ondergeschikt aan die van de erfelijkheid (hereditarians, zoals in Amerika in de twintiger jaren met zijn immigratie en sterilisatiewetten). (Voorbeelden van dr Ouweneel). Het is een boeiend hoofdstuk van „Operatie Supermens”. Een kleinigheid (?) kan ik niet volgen wanneer de schrijver een interessant verhaal houdt over transplantaties, min of meer als alternatief voor genetische ingrepen om afwijkingen te veranderen. Wanneer menselijke delen worden gebruikt voor transplantatie bij een ander mens, kan men die eerste mens een voorraad-schuur van menselijke onderdelen noemen, maar het verhindert Christus niet bij de opstanding der doden het oude lichaam te vernieuwen omdat dat niet als kiem voor het nieuwe lichaam in de aarde is gezaaid. Om die reden is het alternatief van dierlijke organen voor transplantatiedoeleinden m.i. niet noodzakelijk (wel om andere redenen waarop nu niet ingegaan hoeft te worden).

Het hoofdstuk (4) eindigt met een paragraaf over therapie van misdadigheid omdat juist misdadigheid duidelijk een complexe materie is waarbij genetische, fysieke, neurologische en sociale (milieu-)factoren allen een grote rol spelen. Het is een paragraaf waar, meer dan de vorige, de bijbelse opvatting over zonde en schuld naar voren komt. Tegenover therapieën als opvoedingsgestichten, psychiatrische behandelingen, hersenchirurgie, milieuverbete-

ring en zelfs genetic engineering (beter is: ernaast) zet de schrijver Gods therapie, samengevat in de teksten: „Komt tot Mij allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal U rust geven”, en „De zoon des mensen is gekomen om het verlorene te zoeken en te redden”. En zo krijgen we een vlotte overgang naar het vijfde hoofdstuk van het boek.

■ Christelijk tegenspel

Was het derde hoofdstuk voornamelijk „technisch” van aard, in het vierde werden zoals gezegd al kanttekeningen gemaakt en relativeringen aangebracht. In het vijfde hoofdstuk wordt gesproken over „De moraal van het mensen maken.”

Wie het voorgaande heeft gelezen zal moeten geloven dat de beschreven mogelijkheden waar zijn en waar gebeuren. Maar het is voorstelbaar dat men niet steeds met een tevreden gezicht van deze ontwikkelingen heeft kennis genomen. De schrijver stelt dan ook dat bedachtzame kritische gereserveerdheid een eerste vereiste is, waarbij we ons overigens hebben te hoeden voor het bagatelliseren van de feiten.

Het voortschrijden van de techniek en de ontwikkeling ook van de biologie vraagt een nadere beschouwing vanuit de ethiek en den heeft dit geleid tot veranderingen in het geloof. Op alle gebieden en aanpassingen, vaak in verwaterende zin, van de moraal. Na hiervan een aantal voorbeelden gegeven te hebben gaat dr Ouweneel over op het Christelijk tegenspel. Zorgvuldig bespreekt hij een aantal meningen van vaak invloedrijke christelijke ethici en biologen en komt dan tot drie fundamentele punten voor een bijbels-biologische ethiek, welke de moeite waard zijn genoemd te worden:

1. Gods scheppingsorde stelt (de) grenzen aan de gedragsleer (de mens is als beeld en naar de gelijkenis van God geschapen; de mensen zijn als man en vrouw geschapen uit welk laatste de grondslag voor het gezin als cel van de mensenwereld volgt).
2. Een bijbelse ethiek is volstrekt theonoom of Christonoom, dat wil zeggen dat de geboden van Christus absoluut gelden.
3. Het eschatologische aspect: de wereld als geheel, waar nu de satan nog overste is gaat onherroepelijk het oordeel tegemoet. Pas na het oordeel is alles nieuw.

Uitgaande van deze drie punten komt dan de toelaatbaarheid van experimenten met mensen aan de orde waarin duidelijk de, vooral psychologische, gevaren en misbruiken naar voren komen maar waarin anderzijds met voorbeelden de grote waarde van (zuiver) wetenschappelijk onderzoek wordt aangetoond. Het is haast vanzelfsprekend dat dan een paragraaf over vrijheid en verantwoordelijkheid volgt omdat vrijheid regelrecht in konflikt lijkt te zijn met een goddelijk gezag. Besproken worden de (U wel bekende) bijbelse woorden over onderdanigheid aan de overheid en „men moet God meer gehoorzaam zijn dan de mensen”, waarbij nog even nadrukkelijk wordt gezegd dat Gods woord maatstaf is en niet het aan wisselvalligheden onderhevige geweten.

In het kader van het onderwerp betekent dit dat van een christen verwacht wordt dat hij zijn verantwoordelijkheid kent (en dat kan betekenen dat hij genetic counseling vraagt) maar dat hij zich verzet tegen elke vorm van dwang in de vorm van verplichte abortus, euthanasie, KID etc. Het zijn dus vooral de problemen op gebied van huwelijk en voortplanting. De christen is hierin vrij (heeft rechten), maar moet deze vrijheid in verantwoordelijkheid gebruiken, „niet als een aanleiding voor het vlees”.

Ter sprake komen huwelijk en gezin, waarbij behalve de psychologische voordelen de liefde als fundamenteel gegeven wordt aangevuld voor deze structuren. Verder gaande wordt dan nog gesproken over de ideale mens, logisch want een onderwerp als eugenese vraagt om het antwoord wat de ideale mens is en waar dus naartoe gewerkt moet worden. En dan blijken alle opvattingen stuk te lopen. Wat twintig jaar geleden als ideaal werd gezien wordt nu afgewezen als mogelijkheid en het is zelfs onzin te denken dat nu iedereen hetzelfde idee over de ideale mens heeft.

Tenslotte zouden in geval van manipulatie door degenen die nu manipuleren, volgende generaties gedwongen zijn tot een leven waarin misschien juist de nuttige mogelijkheden voor hen ontbreken. En hoe moeten we aan met het mogelijke misbruik dat dictators of systemen zullen maken met genetic engineering. Trouwe volgelingen kunnen gekweekt worden en ook kan heel het gedrag van deze „ideale” mens gecontroleerd worden (Orwell, 1948) Wat is dan wel de ideale mens? De christen? Nu zeker niet, het is ieder bekend hoe slecht christenen kunnen zijn als mens. Maar de christen heeft uitzicht op de ideale mens, namelijk die mens die eenmaal gelijkvormig zal zijn aan het beeld van Gods zoon. Zoals in 1 Johannes 3 staat: „Wij weten dat Hij geopenbaard zal zijn, wij Hem gelijk zullen wezen; want wij zullen Hem zien gelijk Hij is.”

■ Operatie oermens

Het hiervoor geschrevene over de eugenese is aardig uitgelopen. Maar het is dan ook zeer boeiende stof (zeker als dr Ouweneel het behandelt).

In hoofdstuk 6 stapt hij over naar een ander, maar wel verwant onderwerp, de evolutie.

De evolutie en evolutietheorieën zijn, ook in dit blad, al vaker besproken dan het vorige onderwerp, reden om er hier (nu) slechts kort op in te gaan. De auteur gaat serieus op het onderwerp in en vervalt niet in een nogal eens, o.a. door christenen, gemaakte fout om vanuit al dan niet terecht vooroordelen zelfs waarheden als koeien te bestrijden of te ontlopen. Het is overigens terecht dat hij aantoont dat het misplaatst is te denken dat christenen hun geloof op vooroordelen en emoties baseren terwijl wetenschapsmensen objectief en wetenschappelijk onemotioneel zijn. Het is misschien aardig nog even het boekje „Vooroordeel in de wetenschap” van J. Francke te noemen, al eens eerder besproken,

dat hierbij goede aanvullende literatuur is.

Vervolgens gaat dr. Ouwenneel in op het feit dat evolutie schijnbaar zo aanvaard is als werkelijkheid dat vrijwel niemand de moeite neemt de grondslagen ervan en de argumenten ervoor en ertegen serieus te bestuderen. Uit de beweringen van een aantal biologen en wijsgeren wordt min of meer aangetoond dat de evolutiegedachte zelf als een soort vooroordeel beschouwd moet worden en zelfs als zodanig gebruik is, alleen al om het „vooroordeel” van het christendom te bestrijden.

Het is gelukkig dat de gedachten die de evolutionisten beheersen serieus, ook in hun begripelijkheid, worden besproken. Maar juist dan komt hun gebrek aan bewijsmateriaal pijnlijk aan het licht. Het is zeer interessant te lezen wat de voor- en tegenargumenten zijn in verband met anatomische verwantschap tussen mensen en dieren (vergelijkende anatomie, rudimentaire organen, embryologie, serologie). Dan volgt een paragraaf over genetisch-wetenschappelijke (on)mogelijkheden die aan het mechanisme van de evolutie ten grondslag liggen (en dat weer zeer conscientieus want het is weer volledig het eigen vakgebied van de schrijver). Vervolgens een lang en voor een niet-ingewijde soms wat complex verhaal over allerlei fossielen en opgravingen, immers vaak de paradepaardjes van de evolutionistische ingestelde denkers. Als je dat zo leest worden de proporties heel wat kleiner dan de miljoenen jaren en dergelijke die je alhaast vertrouwd in de oren klonken. Ook de psychosociale ont-

wikkeling is niet zo'n langzame, miljoenen jaren durende, zoals nogal gemakkelijk wordt gedacht. Aan de hand van voorbeelden blijkt zelfs dat culturen nogal plotseling ontstaan en verdwijnen kunnen. We weten dat trouwens ook wel uit de geschiedenisboeken. Maar verrassend is ook dat gekonkludeerd wordt aan de hand van de gegevens dat er geen enkele aanleiding is te veronderstellen dat er beschavingen waren meer dan 8-10.000 jaar geleden. Het is een nuchter verhaal, misschien wat te meeslepend (maar dat kan aan de lezer liggen). De genoemde (en tegen de evolutiegedachte gebruikte) methoden van tijdmeting worden m.i. wat te gemakkelijk gebruikt, maar verder heb ik daar geen verstand van, al geloof ik dat er door anderen wat terughoudender mee wordt omgesprongen.

■ Operatie Supermens

Ook aan het laatste hoofdstuk, gelijkmatig aan het boek zelf, worden hier nog slechts een paar woorden gewijd, hoewel de schrijver van het boek waarschijnlijk hier meer nadruk op gelegd zou zien hebben. In het hoofdstuk, dat toch wel erg belangrijk is, wordt besproken welke invloed de evolutiegedachte heeft gehad en nog heeft. Natuurlijk komt hier ook weer Darwin, „de vader van de evolutieleer” (hoewel voor Ouwenneel meer een stiefvader die graag de kinderen slaat) uitvoerig ter sprake. Diens kontakten met tijdgenoten, waaronder Nietzsche (die je ook al een vader zou kunnen noemen, maar dan van het atheïsme). En het blijkt dat beide

vaders eigenlijk broers van elkaar waren. (Deze samenvatting is simpel in weerwil van het gedegen verhaal van Ouwenneel). In een volgende paragraaf volgt een beknopt overzicht van de, hier relevante, filosofie met de gelijkopgaande en vaak samenhangende ontkerstening.

Vervolgens is het de beurt aan de politiek en het zijn juist de revolutionaire bewegingen (uiteeraard) die de meeste connecties hebben met en beïnvloed zijn door de evolutiegedachte (socialisme, nationalisme, marxisme). Het is logisch dat de verbanden in zo kort bestek nogal simpel gelegd worden, maar het lijkt daardoor wel vaak erg zwart-wit en dat was tot nu toe niet de gewoonte in het boek.

De laatste paragraaf zou ook zwart-wit genoemd kunnen worden. Maar hier is dat meer terecht. Het gaat daar om de „overleving van de sterkste, de Christus als overwinnaar van de antichrist”. Duidelijk wordt hier gesteld (beleden) dat de wereld niet op weg is naar een eugenese (beter worden door ingrijpen van de mens) maar juist naar groot verval: rampen, oorlogen, menselijke degeneratie nemen hand over hand toe. Totdat er wel een Supermens komt, maar die komt terug uit de hemel.

De opdracht die de schrijver zichzelf gaf in de inleiding van het boek, de problemen van eugenese en evolutie te bezien vanuit bijbels standpunt, heeft hij aardig vervuld en het is dan ook zeer de moeite waard voor iedereen om het boek te lezen.

Terloops...

De rede van Aantjes

Het is al weer een tijd geleden, dat Mr W. Aantjes tijdens het C.D.A.-congres zijn bekend geworden rede hield. Ongetwijfeld maakte hij in deze rede belangrijke opmerkingen. Als hij b.v. zegt, dat van belang is „niet... wat wij met het Evangelie kunnen doen, maar wat het Evangelie met ons kan doen”, dan kunnen we het daar van harte mee eens zijn. Als hij echter opmerkt, dat dat vertrouwen in het Evangelie de band is tussen KVP, CHU en ARP, dan hebben we daar toch wat moeite mee. Als dat waar is, wat had dat Evangelie dan in de afgelopen jaren moeten doorklinken in het politieke leven. Een even belangrijke opmerking is, dat het aanvragen van het Evangelie „geen vrijblijvende zaak kan en mag zijn”, omdat „het Evangelie (daar) te kostbaar, en te uniek voor” is. Dat betekent, dat het Evangelie ook praktisch maatstaf, richtsnoer moet zijn, „niet als een last, maar als een bevrijding. Niet omdat je je aan het Evangelie moet houden, maar omdat je ook (en zelfs) in de politiek mag wandelen aan de hand van Gods geboden en beloften.” Weer van harte mee eens. Echter blijft de vraag, wat Aantjes nu precies met het Evangelie be-

doelt, welke inhoud hij aan dat Evangelie geeft voor het politieke handelen. Een duidelijk antwoord op deze vraag bleef uit. Als Aantjes aan het slot van zijn rede er op wijst wat dat Evangelie nu praktisch wil, dan komt hij niet verder dan een aantal opmerkingen in het horizontale vlak: verantwoordelijkheid, solidariteit, verzoening, dienend gezag, vrede door recht. En hij voegt er aan toe: „Geen boodschap die naar de mens is, wel een boodschap die mens en medemens dient.” 't Zou belangrijk zijn geweest, als Aantjes bij het aangehaalde bijbelgedeelte wat dieper had stilgestaan (Matth. 25). Want het „dienen” waarover het hier en elders in de bijbel gaat, raakt allereerst ons dienen van de Heer en daarin en daardoor het dienen van mensen. 't Is trouwens opmerkelijk, dat de naam van God in Aantjes' rede niet voorkomt. Christelijke politiek dient niet allereerst gericht te zijn op bevordering van solidariteit (trouwens: wat voor solidariteit bedoelt Aantjes) of medemenselijkheid (wat is naastenliefde zonder liefde tot God?), maar op de bevordering van het Koninkrijk van God in deze wereld. Dat betekent o.a., dat christelijke politici de overheid Gods geboden moeten voorhouden, die overheden er steeds weer op moeten wijzen, dat ze Gods dienaar is (Romeinen 13), of die overheid dat nu leuk vindt of niet. Dat houdt in, dat een man als Aantjes zich kritisch dient op te stellen tegenover een regering die zich

laat leiden door allerlei socialistische principes en niet te gemakkelijk de denkwijze en spreekwijze van mensen die met God geen rekening willen houden, moet overnemen.

Ook in dat opzicht geeft het Evangelie zeker richtlijnen voor het rechtstreekse politieke handelen. En ook in dit opzicht zal christen-democraten eens gevraagd worden: Hoe goed heb je gediend? Je kunt via ontwikkelingshulp een naaste veraf kleden (en dat is goed), maar ondertussen een naaste dichtbij naakt heen-zenden.

't Zal duidelijk zijn: we hebben in de rede van Aantjes wat gemist. En dat is jammer. En daarom zijn we wat bang, niet dat het C.D.A. er niet komen zal. Dat zal best een keer lukken, als het in 1977 niet is, dan misschien in 1985. Maar wat zal, als het C.D.A. tot stand komt, de werkelijke betekenis zijn van de C, ook als de formule van Aantjes wordt aanvaard?

Uw Koninkrijk kome... Aan de komst van dat Koninkrijk zal de overheid dienstbaar moeten zijn, evenals de volksvertegenwoordiging. In dit opzicht is het doel van kerk en staat gelijk, ook al werken ze op verschillende manieren naar dat doel toe. Anti-revolutionaire en christelijke-historische politiek dient in de volle zin van het woord CHRISTELIJK te zijn, gefundeerd op het Evangelie van Jezus Christus. Zonder Hem is er geen Evangelie.

P. C. van Wijk

Boek-bespreking

Rond Prediking en Vroomheid.

N.a.v. T. Brienens, Prediking en Vroomheid bij Reformatie en Nadere Reformatie. Kok, Kampen. 76 pag., f 9,50.

In dit boekje publiceert Brienens alereerst een rede over: Is reformatische prediking vandaag nog noodzakelijk?

Tegenover huidige romantiserende, politiserende en charismatische tendenzen in de prediking bepleit Brienens de noodzaak van de reformatische prediking.

De Reformatie uit de 16e eeuw luidde een herwaardering van de prediking in. Iemand als Luther bij voorbeeld stelde dat God uitsluitend en alleen door middel van de prediking tot Zijn gemeente spreekt, met haar handelt, haar bouwt. Vandaar dat de prediking de hoofdzaak moet uitmaken in de eredienst en in het hele leven van de kerk.

Brienens gaat kort in op de inhoud van de reformatische prediking. Hij maakt een paar opmerkingen over de pneumatische werking van de prediking ten gevolge van de eigen werking van de Geest terzake van de prediking.

Al met al, een instructieve rede, zeker de moeite van de publikatie waard. Wel is het zo dat een rede noodzakelijk zich beperken moet, waardoor het gevaar van globaliserend spreken niet altijd vermeden kan worden. Dat geldt m.i. ook hier.

Ik wil dat adstrueren aan Brienens verzet tegen de romantiserende tendens in de prediking vandaag.

Onder invloed van onze katholieke geloofsgenoten wint in onze dagen de gedachte veld dat de prediking een, zij het onmisbaar, onderdeel vormt van de eredienst en het gemeentelijk leven. De prediking is geen hoofdzaak meer. Brienens stelt, pag. 21, dat de preek geen „onderdeel, bijzaak van of voorbereiding op het eigenlijke van de eredienst is, doch centrum en hoofdzaak in heel het leven en in alle diensten der kerk.”

Maar dan houd ik toch wel de vraag over of dit zo sterke aksent op de prediking niet ten koste gaat van bij voorbeeld het Avondmaal als „viering van het heil” (C. Trimp). Is het waar dat het sacrament naar zijn aard alleen maar een bijkomende functie heeft ten opzichte van de prediking, zoals Brienens schrijft? De verhouding tussen prediking als hoorbare en Avondmaal als zichtbare en tastbare verkondiging van het Woord in de reformatische eredienst verdient m.i. een hernieuwde bezinning. „Het Woord is inderdaad meer dan het teken, maar Woord-plus-teken is meer dan het Woord”, zo merkte Trimp onlangs in De Reformatie van 30.8.75 op. Zo zal het Avondmaal toch een veel grotere plaats in onze eredienst mogen ontvangen dan de term „bijkomende functie” laat vermoeden.

Het tweede hoofdstuk bevat de tekst van een serie zondagavondlezingen voor de NCRV-radio over de prediking van de Nadere Reformatie (N.R.), het onderwerp waarop Brienens vorig jaar promoveerde. Het is een bijzonder goed leesbare en handzame inleiding in een zeker voor vrijgemaakte moeilijke materie. Het ging de N.R. om de beleving van de leer. Mede onder invloed van het engelse puritanisme streefde men naar de toewijding van heel het leven aan God, „Dat is de praktische inslag in de trouw aan het Woord

van God", pag. 28. Helaas m.i. sprak in de kringen van de N.R. men veel over de verkiezing en haar uitwerkingen in ziel en leven.

De kracht van de N.R.-prediking was gelegen in de subjeektieve toepassing van de eerst uitgelegde objektieve heilswaarheid. Maar daar ligt volgens Brienens ook de bron van de ontsparing van deze prediking. Uit reaktie op de na-dordtse dode orthodoxie met haar sterke aksent op de uitleg van de objektieve waarheid greep de N.R. terug naar de bijbelse en reformatorische totaliteitsvisie van de eenheid van uitlegging en toepassing, maar ging ze harerzijds alle nadruk vestigen op de toepassing met als gevolg dat men die twee veel te ver uit elkaar haalde, pag. 52/3. Bij het objektieve Woord buiten ons moet bijkomen het subjeektieve werk van de Geest in ons. Maar men maakte ze, aldus Brienens op pag. 56, het werk van de Geest in ons los van het werk van Christus voor ons. Er komt een scheiding tot stand tussen de beloften van het evangelie en de gestalten van het geloofsleven. Geen christocentrische maar anthropocentrische prediking dus.

Brienens laat niet na om de goede elementen in deze prediking naar voren te brengen. Terecht had de N.R. aandacht voor het toepassend werk van de Geest in de harten en levens der hoorders. Ook wat genoemd wordt het dialogisch en kommunikatief aspekt van de prediking werd niet verwaarloosd. Men wist het Woord aan de harten te brengen. Ook wist men wat bevindelijk preken was. Het gaat in de bevinding volgens Brienens om levend en beleefd geloof, een formulering die we ook bij iemand als Woelderink kunnen tegenkomen („Verbond en Bevinding"). De N.R. heeft dat in elk geval in de prediking tot uitdrukking willen brengen.

In dit opzicht zou de N.R.-prediking in haar opzet wel eens wat korrigerend mogen werken op ons vrijgemaakte predikers die de heilshistorische methode (B. Holwerda) in ons bloed hebben opgenomen. Brienens eigen definitie van wat reformatorische prediking behoort te zijn lijkt me juist ook voor ons uiterst bruikbaar want geeft aan het werk van Christus voor ons en aan het werk van de Geest in ons een evenwichtige plaats in de prediking. Pag. 56: „Daarom is het beter de prediking te onschrijven als de levende verkondiging van het Woord van God, van het evangelie van Jezus Christus aan de gemeente met de oproep voor jong en oud tot geloof in Christus en bekering tot Hem en met geestelijke leiding voor die gelovigen in de situaties van hun tijd." Lezing en overweging van dit hoofdstuk kan ik aanbevelen.

Het derde hoofdstuk bevat een vier-tal al eens eerder gepubliceerde kerkblad-artikelen over vroomheid bij Reformatie en Nadere Reformatie. Het woord vroomheid heeft in moderne oren niet zo'n beste klank. Dat zal wel mede liggen aan de vulling die de N.R. er aan gegeven heeft. Bij de N.R. heeft vroomheid te maken met het innerlijke ziele-leven, waar bij uitstek het operatieterrein van de Geest gelegen is. Vroomheid is daar geworden tot ziele-vroomheid, ligt op het vlak van gevoels-ervaring en gemoedsdoorleving. Brienens noemt dit een versmalling van de bijbels-reformatorische visie op de vroomheid. Bij Calvin funktioneerde de vroom-

heid daarentegen binnen de verbanden van Bijbel en prediking, in binding aan Christus, en werd ze gevoed door het vertrouwen in het gepredikte Woord. Het ging hem in de vroomheid om de gelovige gemeenschap met Christus, voluit een geloofszaak dus, en iets wat het hele leven beslaat.

Geen ziele- maar levensvroomheid wilde Calvin. Kenmerkend voor zijn vroomheids-opvatting was de notie van de vreemdelingschap. Brienens sluit zich aan bij W. H. Velema in diens boekje „Ethiek en Pelgrimage" waar Velema kritiek oefent op Calvin terzake van de vreemdelingschap, omdat z.i. bij Calvin de levensverachting, de onthechting aan het leven in de vreemdelingschap een te grote plaats innam, ten gevolge waarvan bij Calvin er meer sprake was van pelgrimage dan van vreemdelingschap. Overigens een kritiek die niet onweersproken is gebleven.

Maar toch is Calvin in tegenstelling tot de N.R. veel meer in het bijbelse spoor gebleven. Aan de hand van de „Apeldoornse studie" van Oosterhoff/Steenbergen over de bijbelse vroomheid tekent Brienens kort welke sporen de Bijbel hier trekt. Vroomheid is geen achterhaalde zaak; juist onder jongeren is er alle aandacht voor. Lezing van dit hoofdstuk kan ons verlossen van karikatuurbeelden over de vroomheid.

Een boekje om te lezen, om elkaar cadeau te doen, dat noodt tot verdere studie. Een korte literatuurlijst kan daarbij goede dienst doen. Het boekje is uitgevoerd zoals we van Kok kunnen verwachten: uitstekend. Een personenregister compleeteert het geheel.

B. Wielenga, Marknesse

Kerknieuws

Het adres van ds H. Smit te Barendrecht is: Binnenlandse Baan 50, tel. 01806-4159.

Den Helder — Voorzitter van de kerkeraad: A. P. van Baal, Bankstraat 3, tel. 17709. Scriba: A. van Schijndel, Dommelstraat 36, tel. 17728. Preekvoorziening: A. Boendermaker Julianplein 4 (k.403), tel. 21536.

PREDIKANTENKONFERENTIE

Op donderdag 29 april 1976 zal D.V. de jaarlijkse predikantenkonferentie worden gehouden.

Spreker zal zijn: Prof. dr J. P. Versteeg uit Apeldoorn

Onderwerp: Pneumatologie en anthropologie (met bijzondere aandacht voor de verhouding tussen het werk van de Heilige Geest en de menselijke verantwoordelijkheid.)

Plaats van samenkomst: Jeruzalemkerk te Utrecht.

Aanvang: 10.30 uur.

Een maand van tevoren zal met de officiële uitnodiging een syllabus worden toegezonden.

Reserveert u alvast deze datum!

HONGARIJE

Te huur
GEDEELTE VAN WONING
aan het Balatonmeer
voor 4 personen.
Telefoon 05920-41818

De HEERE heeft uit ons midden weggenomen onze trouwe oud-ambtsdrager

CORNELIS KETEL

Wij gedenken met dankbaarheid de wijze, waarop hij met zijn rijke gaven gedurende vele jaren de gemeente heeft gediend in het ambt van ouderling, als scriba van de kerkeraad en van de zending.

„Zalig de doden, die in de HEERE sterven van nu aan. Ja zegt de Geest dat zij rusten van hun moeiten, want hun werken volgen hen na" Openb. 14:13.

De kerkeraad van de Geref. Kerk Vrijgemaakt te Leerdam, ds P. Veldstra, praeses A. van Gent, scriba
Leerdam, 12 januari 1976.

Direkt **GELD** nodig?
Bel Spijkerboer - Elburg
een vertrouwd en voordelig adres.
Tel. 05250-1751

Uit genade behouden

LAMMERT JOHANNES VAN DER HERBERG

Heden is onverwachts van ons heengegaan mijn innig geliefde man, onze toegewijde vader, zoon en schoonzoon.

Hij werd 44 jaar.

Heleen van der Herberg-Scheer

Gerdi
Gonneke
Anne Hans
Pieter
Haarlem,
T. H. van der Herberg-Koole
Den Haag,
G. Scheer-van de Pol

Loenen, (Vel.) 15 januari 1976
Beekbergerweg 32

De begrafenis heeft inmiddels plaats gehad op de Alg. Begraafplaats te Wenum

Ons vakantie-reisplan 1976 OOSTENRIJK

Deze unieke Jongerenreis naar het Bregenzerwäld gaan wij dit jaar weer doen voor de 17de keer.

Door de vele aanvragen gaan wij dit jaar meer reizen organiseren; door verandering van boerderij in het bergdorp Schwarzenberg biedt ons dit meer comfort; en volop te genieten van het prachtige „Vorarl-gebergte".

Bij de prijs is alles inbegrepen, verzekering, bustocht, etc.

De data zijn als volgt:

21 juni t.m. 30 juni	f 425,—
1 juli t.m. 10 juli	f 425,—
12 juli t.m. 21 juli	f 425,—
26 juli t.m. 4 aug.	f 425,—
9 aug. t.m. 18 aug.	f 425,—

Wintersport bij genoeg deelname.

23 dec. 1976 t.m. 4 januari 1977 f 555,—.

Folders op aanvraag.

Aanmelden bij de kampeider

Jan Wijsma,
Langgrouwsterwei 39 - Nijkerk (O.D.) Post Metslawier
tel. 05192-293

Drukkerij „Steenbergen"

★

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

PLAATS
UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD

DE HULP BIJ BIJBELSTUDIE

over

De Brief aan de Efezieërs
is uitverkocht!!

Van het boek **JONA**

zijn nog exemplaren verkrijgbaar.

Bestellingen kunt u doen volgens onderstaande prijsopgave een bedrag over te maken op giro 575663 ten name van G. de Kruijf, Troelstra-laan 252, Utrecht.

De prijs van 1 exemplaar is f 2,50; 5 exemplaren f 11,75; 10 exemplaren f 23,—; 25 exemplaren f 58,—.

Redaktieleden

Drs H. de Jong
Mr. dr J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

K. Muller
H. Pootlaan 242,
Alkmaar
Telefoon 072-16767

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen",
Nooitgedacht 3, Zeist
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 30,— per jaar of
f 16,— per half jaar.
Buitenland f 40,— p.j.
of f 57,50 p. luchtpost

Giro 40 49 45

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen: uiterlijk tot 15 november.

Geref. Persvereniging „Opbouw"

Abonnementenadministratie

Merelhoven 273
Capelle aan den IJssel
Tel. 010 - 50.41.78